

י"ב בתשרי תש"ע
 30 בספטמבר 2009

פסק דין

בתיק 69049

בעניין שבין _____ קיבוץ _____

לבין _____ - הנתבעים

א. תמצית הרקע העובדתי:

הנתבעים הם חברי קיבוץ _____, שהוא התובע. הנתבעת שימשה במשך שנים כמורה בבית הספר, ומעת לעת במהלך השנים יצאה להשתלמויות על בסיס קרן ההשתלמות שנזקפה לזכותה.

בקיץ של שנת תשס"ח, משכה הנתבעת את כספי קרן ההשתלמות שעל שמה לחשבונה הפרטי. הנהלת חשבונות גילתה שהכסף נפדה. הסכום שנפדה הוא: 42,764 ₪. מוסדות הקיבוץ דנו בעניין והזמינו את הנתבעת לבירור העניין. בעלה הגיע והסביר בפני הקיבוץ את עמדתו ועמדת אשתו. מוסדות הקיבוץ השתכנעו שאין הצדקה להוצאת הכספים ללא רשות. לטענת הקיבוץ כספים אלו מגיעים לו, זאת על פי המסגרת הקיבוצית המחייבת את כלל חברי הקיבוץ. ניתן מועד להשבת הכספים.

הנתבעת טוענת, כי כספי קרנות ההשתלמות, אינם דומים להכנסה רגילה שנכנסת לקיבוץ, אלא נועדו כל כולם לצורכי השתלמות אישית של המורה הצובר את הכספים, ולבסוף הקיבוץ נהנה מהשתלמות מוריו. לטענתה, הכספים שמשכה אכן שימשו להשתלמויות. הנתבעת העבירה מסמך בו מפורטות השתלמויות טיפולים וסדנאות שביצעה משנת 2002 ועד לשנת 2009 בצירוף עלויותיהן, בסכום שעולה על הסכום הנתבע (50,950 ₪).

הנתבעת סירבה לדרישה של הקיבוץ להשבה של הכספים שנמשכו. בתגובה, הטיל הקיבוץ על הנתבעת ובעלה סנקציות שונות ובין היתר הגבלת אשראי במכולת והגבלת נסיעה ברכבי הקיבוץ.

משהנתבעת המשיכה בסירובה לשלם, ולאחר שלא עלו דרכים אחרות ליישוב הסכסוך, פנו הצדדים לבית הדין להכרעה.

ב. תמצית הטענות

התובע, הקיבוץ, טוען כי קרן ההשתלמות היא רכוש הקיבוץ, זאת על בסיס המסגרת הקיבוצית. בתקנון הקיבוץ על פיו משתית הקיבוץ את מערכת היחסים נקבע שכל מרכיבי השכר הם בבעלות הקיבוץ.

על כן תובע הקיבוץ מן הנתבעת **סכום של 42,764 ₪**.

הנתבעת טוענת שהסכומים שבקרן המורים, שייכים למורים באופן אישי, ועל כן היא לא הייתה חייבת להעבירם לקופת הקיבוץ.

בפני בית הדין ציינה הנתבעת כי במהלך כל השנים יצאה להשתלמויות. לטענתה, יציאה להשתלמויות של מורים בקיבוץ אינה זוקקת אישור משום שהקרנות נועדו לצרכי השתלמות, ואכן ההליך שהתקיים היה פורמאלי בלבד ללא מקום שיקול דעת.

הנתבעת טוענת כי בשנים האחרונות היא העדיפה שלא לבקש אישור מראש על ההשתלמויות, ויצאה להשתלמויות על חשבונה תוך הסתמכות על קרן ההשתלמות. היא נמנעה מלבקש אישור ליציאה להשתלמות, משום שלטענתה היה חוסר אמון אישי בינה לבין המזכיר הקודם, ולא היה בכך טעם. בדיעבד מודה הנתבעת כי נכון היה לעדכן את הקיבוץ על השימוש בכספים. לטענתה, לא היה עליה אלא לעדכן, שכן אין צורך באישור לדבר.

הנתבעת ציינה כי הקרן המדוברת, שונה מקרנות השתלמות שצברה בעבר. בעוד שאת הקרנות שבעבר, ניתן למשוך רק מול הגשת קבלות על השתלמויות בפועל, קרן זו נועדה למורים סמוך לפרישתם, וניתן לממשה ולקבל את הכספים שנצברים גם לא על בסיס השתלמויות. בתנאי הקרן 'מקור תמריצים', של בנק מסד נכתב:

"ב. חבר יוכל לקבל את חלקו בחסכון, בתוספת חלק המעביד, במקרים הבאים:

1. פרישה לגמלאות."

על בסיס סעיף זה הוציאה את הכספים עם פרישתה לגמלאות.

הנתבע ציין סיבה נוספת לכך שהנתבעת לא ביקשה אישור על ההשתלמויות, והיא שבעבר, הם הופלו לרעה, למרות שהתקיימה בוררות בעניין מסוים. הוא ציטט עוד, מתוך דברים שהתפרסמו בקיבוץ: "כאשר חבר מגיע לדיון במוסד. יש נטיה לומר שההחלטה היא עניינית, ולא אישית. האמת היא שהכל אישי." על מצב זה מתבסס חוסר האמון של המשפחה במוסדות.

עוד קובל בעלה של הנתבעת על כך שכל המידע על הכספים שלו ושל רעייתו בחטא יסודו, כאשר הקיבוץ היה פותח דברי דואר שהגיעו לחברים, ללא בקשת רשות. בדרך זו נחשף מידע אישי על כספים שלו. על הכל, הוסיף הנתבע, כי ידוע לו על מקרים שאנשים עשו שימוש בכספים שקבלו במסגרת עבודתם, והקיבוץ לא נהג באותם אנשים בדרך דומה.

בדיון שהתקיים, התנצלו הנתבעת ובעלה על כך שהוציאו את הכספים, ללא ידוע הקיבוץ.

גזית

בסיום הדיון, ביקש בית הדין מן הקיבוץ, שלא מן הדין, לבחון רטרואקטיבית את ההשתלמויות שבצעה הנתבעת, האם ניתן לאשרן. כמו כן, ניתן מועד לצדדים להעביר התייחסויות לשאלות שונות שעלו במהלך הדיון.

הקיבוץ השיב בכתב, שהנוהל החד-משמעי בקיבוץ, בכל התחומים הוא שאין מאשרים הוצאת כספים באופן רטרואקטיבי. הקיבוץ הדגיש את ההשלכות הרחבות שאישור רטרואקטיבי עשוי לגרום לקיבוץ. למרות כל זאת, לטענת הקיבוץ, לבקשת בית הדין בחן הקיבוץ את הרשימה שהוגשה אך התרשם שמדובר ברשימה שנוצרה בדיעבד על מנת להצדיק את המעשה ולהגיע לסכום המלא. ברשימה זו כלולות הוצאות שאינן כלל השתלמויות (טיפולים בריאותיים), כלולות בה השתלמויות שהקיבוץ השתתף בהן וגם השתלמויות שנעשו אחרי שהנתבעת כבר הודתה בכתב שנהגה שלא כדין בהוציאה כספים ללא פניה לקיבוץ. למעשה הקיבוץ לא אישר כל סכום לזכותה של הנתבעת.

הקיבוץ הוסיף לטעון שגם על השתלמויות מורים יש לקבל אישור, והדבר בא לידי ביטוי בכך שהמורים שיוצאים להשתלמויות מופיעים ברשימות המשתלמים.

בתגובת הנתבעת ובעלה בכתב, העלו שלוש נקודות מרכזיות. לטענתם, הקיבוץ נוהג במדיניות של איפה ואיפה. בעבר היו אחרים שלקחו כספים שלא כדין, והקיבוץ לא רדף אחריהם כדרך שרדף אחרי משפחת הנתבעים, ולבסוף גם לא מיצה איתם את הדין. לטענתם, איפה ואיפה נהג הקיבוץ בהם גם בעבר, בנושא בחירת הדירה ופסק הבורר, שם הופלו לרעה "לפנים משורת הדין". בנוסף, לא נהג הקיבוץ כראוי כשסירב לאשר רטרואקטיבית כל השתלמות. ובשלישית, ביססו הנתבעת ובעלה את טענתם שאין צורך לבקש אישורים על השתלמויות, בכך שברשימת ההשתלמויות של הקיבוץ, הפרטים ביחס לעובדי הוראה חסרים, בהתבסס על כך, שהם משולמים ממקור חיצוני, וכן בהתבסס על שיחה עם מנהלת בית הספר.

ג. דיון

הקיבוץ, הינו מסגרת ייחודית הבנויה על תפיסה ערכית של שותפות ושוויון. עקרונות אלה, מתממשים הלכה למעשה הן במערכת היחסים החברתית-סוציאלית והן במסגרת המשפטית המאגדת את החברים בקיבוץ. כאשר בא בית הדין להכריע בשאלה כספית שבין הקיבוץ לבין אחד מחבריו הוא מתבסס על הכללים הכתובים – תקנון האגודה ועל הנוהג הקיים. ההכרעה מתבססת על הרובד המשפטי-הלכתי, והוא אינו יכול להיות מושפע מן הרובד החברתי-סוציאלי. דברים אלו נכתבים, על מנת להבהיר, שבמהלך הדיון, עלתה וצפה בעיה חברתית של חוסר אמון של הנתבעים במערכת הקיבוצית. זו בעיה שמוטל הן על הקיבוץ והן על הנתבעים להשקיע מאמצים בפתרונה. עם זאת, בהכרעת דין זו, אין לערב בעיה זו עם השאלה המשפטית הלכתית שבאה בפני בית הדין.

גזית

הטענה של "איפה ואיפה", דהיינו התנהלות שונה של מוסדות הקיבוץ מול חברים שונים בקיבוץ, מלווה את הדיון מתחילתו. תחושה זו, לטענת הנתבעים הובילה להתנהלות הראשונית בה לא ביקשו אישור לצאת להשתלמויות שונות. תחושה זו מלווה את הנתבעים גם עתה, בהתנהלות הקיבוץ במשבר הנוכחי.

נבהיר: כאשר בית הדין דן בסכסוך שבפניו, אין הוא יכול למדוד את כל ה"איפות" שיש בקיבוץ. על בית הדין לבחון את ההתנהלות העומדת לפניו, אם היא תואמת את המידה הראויה או לא. רק כאשר התנהלות מסוימת הופכת לנורמה, היא הופכת למידה בה יש להכריע את הדין. מאידך, כאשר במקרים כאלה ואחרים לא מיצו את הדין עם אדם מסוים למרות שהשתמש בכספים שלא על פי התקנון, אין זו מידה על פיה בית הדין רשאי להכריע את הדין. לשם הבהרת עניין זה נביא דוגמא: אם פועלים בעלי מלאכה במפעל מסוים נהגו לגנוב חומרי גלם, ולא מיצו איתם את הדין גם לאחר שנתפסו, אין הדבר מאפשר לאחר להמשיך בדרך זו, ועל בית הדין יהיה להכריע במקרה שיבוא בפניו על פי שורת הדין. מאידך, אם הנוהג הוא שלבעל מלאכה מותר לקחת את שאריות חומרי הגלם, והדבר ידוע ומקובל, לא ניתן יהיה לתבוע בעל מלאכה שלקח שאריות חומרי גלם, ובית הדין יפסוק על פי אמות המידה המקובלות.

נדגיש ונאמר, שגם לפי טענות בעלה של הנתבעת על כך שבעבר לא מוצה הדין עם אנשים שלקחו כספים שלא כדין (לטענתו), אין מדובר על יישום שיטתי של מתן אפשרות לפלוני ואלמוני לקבל כספים שלא כדין. גם לדבריו, מדובר על מי שנתפסים כמי שנטלו כספים שלא כדין, ואין מדובר על נורמה שהפכה ללגיטימית, לכתחילה או בדיעבד. על כן, בית הדין אינו יכול להתחשב בעובדה שלטענת הנתבעים, במהלך השנים נלקחו כספים על ידי חברים, ומוסדות הקיבוץ לא מיצו את הדין עם אותם עבריינים.

בבעלות מי כספי הקרן?

ראשית יש לדון בשאלה הבסיסית והיא מי הבעלים על קרן ההשתלמות המדוברת.

לשון התקנון, המתווה את המסגרת המשפטית שבין חברי הקיבוץ והוא מהווה הסכם בין כל חברי האגודה, המתייחס לשאלת זכאות הקיבוץ בהכנסות החברים בו הינה (סעיף 4):

"4. כל חבר קבוצה ... מעמיד לרשות הקבוצה את מלא כוח עבודתו, ומוסר לקבוצה את

כל ההכנסות והנכסים הנמצאים ברשותו או המגיעים לידיו מכל מקור שהוא"

סגנון הדברים הוא רחב ביותר, "כל ההכנסות .. מכל מקור שהוא".

ראשית נאמר, שעל פי ההלכה ובהתאם לחוק, תקנון האגודה מהווה הסכם בין חברי האגודה. תנאי התקנון, קובעים את מערכת היחסים הכלכלית בין חברי הקיבוץ, וכפי שנפסק לגבי שותפים בשו"ע חו"מ סימן קע"ו סעיף ה:

ואם התנו ביניהם, הכל לפי תנאם, בין בריוח בין בהפסד.

גזית

הנתבעת לא כפרה במחויבותה לתקנון הקבוצה, אלא שטענה, שלכלל זה, יש יוצאים מן הכלל: דמי ההשתלמות הם בבעלותו או בשליטתו הבלעדית של המורה חבר הקיבוץ, משום שהם נועדו להשתלמותו האישית של המורה.

בית הדין דוחה טענה זו. גם אם יתכן, שישנם מצבים חריגים ביותר, שישנן זכויות אישיות שהקיבוץ לא יזכה בהן, מסתבר שהדברים נכונים דווקא כאשר מדובר בזכות אישית שאינה ניתנת להעברה גם לאחר מימושה. האם יש מקרים כאלה ומה דינם, זו שאלה שצריכה בדיקה מעמיקה תוך התייחסות לכמה שאלות: האם אכן הקיבוץ לא יכול לממש זכויות אלו ככסף, מה נהוג היה בעבר, ועוד. אכן, דווקא בקרן זו, שכפי שהראתה הנתבעת לבית הדין ניתן לממשה גם שלא לצרכי השתלמות, אין כל ספק שמדובר בכספים רגילים הכלולים בתנאי השכר של העובד. דומה זכות זו לכספי פיצויים המופרשים, לקרן הפנסיה או לדמי הבראה שמקבל כל עובד אחת בשנה. כשם שכל אותם כספים נכנסים לקופה הציבורית, כך גם הפרשה זו, דינה ברור שעל פי התקנון הקיבוץ הינה של הקיבוץ.

לאור ניתוח זה, אין לדון כלל בפרטי הנהלים של אישור השתלמויות מורים.

האם ניתן לחייב את הקיבוץ לדון בהשתלמויות רטרואקטיבית?

כפי שכבר נכתב בהחלטת הביניים, ברור, שהנוהל הרגיל, הראוי והנכון לאישור הוצאות, או/גם ליידוע על הוצאת כספים הוא דווקא קודם להוצאתם.

נוהל זה חייב להתקיים גם אם מערכת היחסים האישית-חברתית לוקה בחסר. בלא לשמור על מסגרת כזו, עשוי להיווצר מצב בו כל חבר בקיבוץ לוקח כספים ללא בקרה. על כן גם לא ניתן לאכוף את הקיבוץ לאשר השתלמויות רטרואקטיבית.

לבקשת בית הדין, הקיבוץ השיב, שבאופן חריג בחן את רשימת ההוצאות של הנתבעת, והוא דוחה אותה. לאור העובדה, שלא ניתן לכפות הליך זה על הקיבוץ, אין מקום לבחון לעומק את שיקולי הקיבוץ שהובילו לכך שלא אישר כל סכום.

ניתן אומנם לטעון, שיהיה זה "לפנים משורת הדין" לאשר רטרואקטיבית חלק מן ההשתלמויות. ככלל, אין לחייב על פי דין, דבר שיש בו לפנים משורת הדין, אלא במקרים בהם מוטלת אשמה ברורה על החייב. ובנוסף, התובעים העלו שיקולים משמעותיים מדוע שלא לחרוג מן הנוהל, המהווה את שורת הדין.

ד. פסק הדין

1. על הנתבעים להשיב לקיבוץ את מלא הסכום שמשכה הנתבעת מקרן ההשתלמות, בסך כולל של **42,764 ₪**.
2. הסכום יועבר לקיבוץ עד לתאריך ל' בחשוון תש"ע, 17 לנובמבר 2009.
3. בהמשך לנאמר בפסק הביניים, על הקיבוץ לבטל לחלוטין את הסנקציות שהוטלו על משפחת הנתבעת.
4. בית הדין רואה את הצעת הקיבוץ, לקיום בדיקה מעמיקה של הטענות לקיפוח מתמשך, ואי סדרים, על ידי גוף חיצוני כגון מוסדות הקיבוץ הדתי, כהליך מתחייב לאור המצב הלא תקין שבין הקיבוץ והנתבעים.

בברכת

האמת והשלום אהבו

הרב יוסף כרמל

אב"ד